

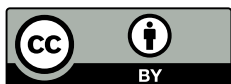
RAZISKOVANJE METAFORIKE

Jožica Čeh Steger: *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, 2010 (Zora, 69), 221 str.

Do knjige Jožice Čeh Steger *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki prozi 1914–1923* imam intimnejše razmerje, ker sem delno sledil njenemu nastajanju in bil recenzent. To se mi ne zdi prepreka za moje poročanje v znanstveni reviji o tem nedvomno pomembnem delu slovenske literarne vede, ki dokazuje, da imamo med mlajšo literarnovedno generacijo znanstvenike, zaradi katerih naj nas prihodnost naše vede ne skrbi, nasprotno, navdaja naj nas s ponosom in upanjem. Že ob njeni študiji *Metaforika v Cankarjevi kratki pripovedni prozi* (2001) je bilo očitno, da si je znala ustvariti svoj sistem proučevanja metaforike, ki temelji na interakcijski teoriji, posega v globine problema, ne opredeljuje normativno, dopušča dopolnjevanje in vgrajevanje raznolikosti in ga je mogoče uporabiti pri različnih literarnih ustvarjalcih. Je po svoji naravi univerzalen in hkrati omogoča opredeljevanje specifičnosti v konkretnih primerih. Vse to je bila ustrezna podlaga za avtoričino izvirno, domiselno in smiselno ugotavljanje zakonitosti metaforičnih pojavov v kratki pripovedni prozi navedenega obdobja.

Preden je razčlenila metaforiko v posameznih kratkih pripovedi mnogih pripovednikov, je avtorica podrobno analizirala značilnosti zlasti nemškega ekspresionizma in upoštevala vse plasti pripovednih del, zlasti pa njihove slogovne posebnosti. To zadnje je bilo doslej v slovenski literarni vedi le delno raziskano, bolj obrobno, medtem ko je pričujoča študija zajela celoto v obravnavanem času. Primerjanje zlasti z nemškim ekspresionizmom je razgrnilo bolj ali manj opazne oziroma možne vplive na slovenske pripovednike in njihovo kratko prozo, obenem je razkrilo tudi širša obzorja in razgledanost slovenskih kratkoproznikov na prehodu iz moderne v 20. leta dvajsetega stoletja. Omejila se je na leta, ko se je ta prehod dogajal in postopno napovedoval novo slogovno smer, to je ekspresionizem. Povedano je raziskovalka sumirala v poglavju z naslovom Uvod. Ekspresionistično pojavnost v tuji in slovenski književnosti je predstavila natančno, zaokroženo in izčrpno. Če sem nekoliko pedagoški, bi trdil, da je to poglavje s svojo sistematiko in vsebinsko tehtnostjo primerno študijsko gradivo. Avtorica je na široko upoštevala domačo in tujo strokovno literaturo.

Od drugega poglavja dalje je obravnavala posamezne pripovednike kratke pripovedne proze; tako je drugo poglavje začela s Cankarjevimi *Podobami iz sanj* in ta del poglavja končala z ugotovitvijo: »Epitet in glagolska metafora kažeta v 'podobah' opazne spemembe in se že oblikujeta v okviru ekspresionistične poetike intenzitete, še zmeraj pa zapišeta tudi lepotno občutje in odtенок ter tako potrjujeta stilno dvojnost Cankarjevih 'podob' med simbolizmom [...] in ekspresionizmom na tematski in slogovni ravni.« V istem poglavju je obravnavala Bevkove kratke pripovedi z vojno tematiko, za katere je značilno marsikaj iz ekspresionistične metaforike, nato Dornikov vstop v ekspresionizem, Majcnov prispevek h kratki pripovedi, pri čemer je avtorica zapisala, da vojna tema pri Majcnu »ni povzročila večjih premikov v smer ekspresionistično obarvane metaforike, saj se tudi v teh pripovedih v kontrastu z gro-

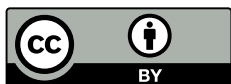

zljivimi in grdimi podobami še zmeraj zapisujejo secesijsko lepotne podobe«. Tu je zelo dragoceno podpoglavje s primerjavo med Majnovo kratko pripovedjo *Plesalka* in Altenbergovo črtico *P. A. und T. K.* Ob koncu poglavja je označila še vojno kratko prozo Narteja Velikonje in ugotovila, da je »najbolj ekspresionistične metafore zapisal le v literarno obarvanem pismu« (npr. v *Pismu iz ujetništva*).

Tretje poglavje je namenjeno avantgardnim eksperimentom na področju kratke pripovedi: Podbevšku, Meliharju, Cirilu Vidmarju, Cvelbarju in Štefaniji Ravnikar. Analiza je pokazala širok razpon avantgardne metaforike, ki se je gibala od futuristične ekstravagantnosti, ekspresionistične slikovitosti in nenavadnosti do nekaterih tradicionalnih značilnosti. Četrto poglavje se je dotaknilo Fabjančičeve in Cerkvenikove metaforike, v naslednjem – petem – pa je podrobno razčlenjen stilni pluralizem v kratki prozi Marije Kmet. Pri tem je raziskovalka morda le nekoliko prehitro sklepala, da je Kmetova v nekaterih navedenih črticah in pesmih v prozi »prva uporabila ekspresionistične stilne prvine« in da jo je s tega vidika »mogoče imeti za predhodnico ekspresionistične kratke proze pri nas«. Kaj bodo povedala druga branja in raziskovanja tega vprašanja, prepustimo prihodnosti, navedena teza pa je zanimiva in spodbuja nadaljnje ukvarjanje s to temo. Raziskovalkino poznavanje metaforične sistematike je v marsičem kulminiralo v šestem poglavju, ki se ukvarja z metaforiko v kratki prozi Andreja Čeboklija; njegova proza je glede tega »bogata, pogoste so groteskne vizije, vizualizacije čustvenih stanj, zvoka, zaznamujejo jo intenzivne barvne metafore in simboli, presenetljive so barvno-zvočne sinestezije in groteskne personifikacije«. Njegova »kratka proza z začetka dvajsetih let kaže izrazite prvine ekspresionizma«.

Avtorica je spretno, pregledno in zgoščeno strnila dognanja v Sklepnih ugotovitvah, ki so paradigmatične glede načina predstavljanja njenih dosežkov in uporabljene sistematike; ta je rezultat dolgoletnega proučevanja in kar se da eksaktne razvrstitve ugotovljenih pojavov.

Jožica Čeh Steger je opozorila na odvisnost metaforike posameznih kratkoproznih sestavkov od pomembnih pripovednih sestavin v stvaritvah, pri čemer so mišljene tematske, motivne, jezikovnoslogovne, slogovnoformacijske in nazorsko-idejne značilnosti. Tokrat je obravnavala zgodnje obdobje ekspresionistične pojavnosti v slovenski kratki pripovedni prozi (1914–1923) in upam, da bo s proučevanjem nadaljevala in analizirala metaforiko kratke proze v naslednji fazi, v fazi razvitejšega ekspresionizma in njegovega zatona, tj. v letih 1924–1929. Tako bi zaobjela celotno podobo ekspresionistične metaforike v kratki prozi od 1914 do 1929 (pri Slavku Grumu, Miranu Jarcu, Bogomirju Magajni, Bratku Kreftu, Maksu Šnuderlu idr.) in potrdila ter dopolnila opredelitev ekspresionistične metaforike. V Sklepnih ugotovitvah je zapisala: »Metafora v ekspresionistični literaturi nima skupnega imenovalca. Posegla je po najrazličnejših, pogosto kontrastnih izhodiščih, od svetopisemskih do gnus zbujajočih živalskih, in opravljala različne vloge. Iz literarnih navezav na abstraktno slikarstvo se v ekspresionistični literaturi pokažejo težnje po abstraktnosti, zlasti barvni, po drugi strani pa ekspresionistična načela intenzitete, dinamike in distorzične podobe sveta narekujejo izrazito snovne in vizualno učinkovite metafore, animalizacijo in popredmetenje človeka, odtujevalno, celo grozljivo personifikacijo narave in predmetov, metafore s silovito dinamiko gibanja in moči kakor tudi njej

nasprotna metafore otrdelosti, okamenelosti, mrzlobe, tesnobe in smrti.« Klasificirala in sistemizirala je posebnosti metaforike kot najočitnejše slogovne inovacije v kratki pripovedi v obravnavanem času. Opredelila je njeno funkcionalnost, strnila posamezne metafore v skupine z istim imenovalcem (npr. barvne epitetoneze, sinestezije, živalsko poimenovanje v metaforičnih kombinacijah, grde metafore, animalizacijske podobe, svetopisemska prisposodljivost, pomen »ognja in krvi«) in določila njihovo vsebinsko umeščenost v besedila. V tem je študija na slovenskem literarnovednem področju inovativna in je obenem nadaljevanje metaforične sistematike, ki jo je avtorica izdelala v študiji o Cankarjevi metaforiki. Svojo sistematiko je zdaj poglobila z ekspresionističnimi primeri in nazorno predstavila razlike med impresionistično in ekspresionistično metaforičnostjo.

Pričujoča študija je pomemben teoretski, metodološki in vsebinski prispevek k slovenski literarni vedi ter trdna podlaga za raziskovanje te tematike v prihodnje. Z znanstvenim aparatom si je avtorica pomagala, da je sproti osvetljevala že raziskano na obravnavanem področju in tako upoštevala dognanja v slovenski in svetovni literarni vedi. S svojim prispevkom je védenje o obravnavanem predmetu pomaknila na novo razvojno stopnjo.

Gregor Kocijan
Pedagoška fakulteta Univerza v Ljubljani